

Фрагменти з книги «Думи і шляхи Тараса». Вид-во «Право» 2017 р. Автор – Г.Г.Демиденко, доктор історичних наук, професор, заслужений професор Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, лауреат Премії імені Ярослава Мудрого, автор понад 20 книг.

1. «Останній день Помпеї» Брюллова

...Тиша, розсіяне в повітрі сяйво невидимого сонця і рожевого крайнеба, безлюдні алеї Літнього саду. Захопившись рисунком скульптури Сатурна, Тарас незчувся, як за спиною хтось став, спостерігаючи за швидким рухом олівця художника-аматора. Він мимоволі здригнувся, коли незнайомець поклав руку йому на плече.

- Звідкіль будеш, земляче? – Озирнувся:

- З Вільшани...

- Як – з Вільшани? Я сам - з Вільшани!

Незнайомець виявився не таким вже й незнайомцем – вони чули один про одного у Вільшанах, але не бачились. Це був Іван Сошенко¹, син міщанина з Богуслава, який навчався у вільшанського місцевого живописця, шляхтича Превлоцького

Згадували Вільшану, спільних знайомих. Сошенко розповів про Академію художеств, куди він три роки тому поступив. Тарас слухав, затаївши подих.

Іван Максимович, знайшовши в землякові рідну душу, запросив того до себе в гості, розказав, як його знайти. ...

Сошенко згадував : з першого ж дня нашого з ним знайомства я помітив у нього велике бажання вчитися живопису. Він почав бувати у мене в свята, тому що в звичайні дні й мені було ніколи, і його хазяїн не відпускав. ...Мене до глибини душі схвилювала жалюгідна доля юнака, але допомогти йому я був не в змозі».²

¹ СОШЕНКО ІВАН МАКСИМОВИЧ (1807-1876) – художник, учитель малювання Другої київської гімназії, друг ШЕВЧЕНКА

² ВОСПОМИНАНИЯ О ТАРАСЕ ШЕВЧЕНКО, с.56

Іван Сошенко познайомив юнака з молодим, але вже відомим українським письменником і поетом Євгеном Гребінкою, який близько до серця прийняв розповідь про сиротинця-земляка, його скрутне становище.³ Гребінка жив у тому ж будинку, де мешкав Сошенко, викладав словесність у Другому кадетському корпусі та Дворянському полку, був вже досить відомим своїми «Малороссийскими приказками», перекладом на українську пушкінської «Полтави»... Письменник став першим літературним вчителем Тараса, часто запрошував початківця до себе, мабуть, підгодовував, зайнявся його самоосвітою - підбирав для нього книжки, розпитував про враження від прочитаного, бесідував з ним. ...

Мабуть, саме Гребінці першому Тарас показав свою «Причинну», в якій Євген Павлович відчув майбутнього поета. У гостинного земляка майже щотижня збиралися друзі й добрі знайомі – літератори, художники, актори. Тут частими гостями були Іван Панаєв, Володимир Бенедиктов, Нестор Кукольник, Петро Єршов. Цікаві бесіди, як завжди – гостинний стіл : нарізане по-ніжинськи сало, ковбаси, наливки і варення, запіканка або вареники.

За словами Сошенка, з Гребінкою Тарас почав іноді бувати у академіка живопису Олексія Гавриловича Венеціанова, майстра жанрових картин з сільського побуту і праці.⁴ Тарас жадібно розглядав його неперевершені полотна – «На паші. Весна», «Сплячий пастушок», «Захарка», «Селянка з волошками», літографований портрет М.В.Гоголя та інші ...

Іван Сошенко представив Тараса конференц-секретарю Академії художеств Василю Івановичу Григоровичу⁵ - людині досить значній в Академії, але доброзичливій і демократичній. Той ще раз уважно переглянув рисунки, акварельні портрети, виконані початківцем, вислухав його невеселу і коротку біографію.

³ ГРЕБІНКА ЄВГЕН ПАВЛОВИЧ (1812-1848) – український поет, вихованець Ніжинської гімназії вищих наук. З 1834 р. жив у Петербурзі. У ГРЕБІНКИ збирався гурток літераторів і митців, з якими познайомився і ШЕВЧЕНКО.

⁴ ВЕНЕЦІАНОВ ОЛЕКСІЙ ГАВРИЛОВИЧ (1780-1847) – російський художник. Один з основоположників побутового жанру в російському живописі.

⁵ ГРИГОРОВИЧ В.І (1786-1865) – професор і конференц-секретар Академії мистецтв (1829-1859), викладач теорії та історії мистецтв. Походив з України, виявляв інтерес до її культури, допомагав молодим українським художникам, які вчилися в Петербурзі.

Сошенко просив поради, як допомогти юнакові у звільненні з кріпацтва, надати йому можливість відвідувати Академію.

...За рекомендацією й з дозволу Григоровича він почав відвідувати рисувальні класи Товариства заохочення художників. Мабуть за ініціативою Григоровича, вони разом із Венеціановим познайомили Тараса із знаним російським поетом, попередником і другом Пушкіна Василем Андрійовичем Жуковським.⁶ Василь Андрійович був надзвичайно оригінальною і ...консервативною людиною. Лагідний, з доброю посмішкою і лисиною, гострим, але привітним поглядом чорних очей, унаслідуваних від полоненої турчанки, з вишуканими манерами, набутими, як він казав, у Благородному пансіоні при Московському університеті, чудово знав російську словесність, захопившись поезією на початку століття. Його вважали найкращим російським поетом. ...

Ймовірно, саме за порадою Жуковського чи Венеціанова Шевченко вперше знайомиться у Зимовому палаці із зібранням картин знаменитих західноєвропейських художників – творами фламандського живописця Пітера Рубенса, іспанського – Дієго Веласкеса, італійських – Рені Гвідо, Аннібала Каррачі, французького Ніколо Пуссена, голландського Ван дер Мейера...

До кола прихильників Тараса підключився граф Михайло Юрійович Вієльгорський - гофмейстер царського двору, талановитий і знаний у столиці віолончеліст, скромна і високопорядна людина.⁷ Тарас відвідував його концерти, захопився віолончельною музикою.

Ще однією небайдужою людиною до Шевченкової долі став віце-президент Академії художеств, граф Федір Петрович Толстой.⁸ Це була надзвичайно обдарована людина – медальєр, скульптор, художник. Став знаним в Росії своїми медальйонами в пам'ять Вітчизняної війни 1812 року. Людина демократичних поглядів, чуйна до чужої біди, він стане покровителем Тараса до кінця його життя, стане для поета реальним образом «апостола свободи». ...

⁶ Жуковский В.А. (1783-1852) – російський поет, вихователь майбутнього імператора Олександра II. Приймав діяльну участь у викупі Шевченка з кріпацтва.

⁷ Вієльгорський М. Ю. (1788-1856) – видатний російський віолончеліст, композитор і музичний діяч.

⁸ Толстой Ф.П. (1783-1873) – рос. скульптор і графік, представник класицизму. В 1828-1859 рр. – віце-президент Академії художеств

До Петербургу наприкінці травня 1836 р. повернувся знаменитим після своєї картини «Останній день Помпеї» Карл Брюллов. Був нагороджений за неї орденом Анни 3-го ступеню. На початку 1837 року Іван Сошенко знайомить Шевченка з Карлом Брюлловим та його учнем Аполлоном Мокрицьким. ...Ймовірно, що Брюллов попросив познайомити його з малюнками і віршами українця-кріпака. Як свідчить запис Мокрицького у щоденнику, 31 березня 1837 р. він показував малюнки та вірш Шевченка (мабуть, це була його «Причинна») Брюллову та В.І.Григоровичу: «Показав його вірш, яким Брюллов був дуже задоволений, і, побачивши в ньому думки і почуття молодого чоловіка, вирішив витягти його з податного стану і звелів мені для цього завтра ж піти до Жуковського і просити його приїхати до нього».⁹ А завтра...

⁹ ПЗТ. Т.1 :Поезія 1837-1847. – С.596; *Мокрицький А.М.* Щоденник (Уривки) // Спогади про Тараса Шевченка, с. С.60

2.

Воля!

...Того дня учень Брюллова Аполлон Мокрицький записав у щоденнику: «День був чудовий. Нева, звільнившись від стомливих [крижаних] кайданів, весело мчала до моря». Скресла від криги кріпацтва і доля поета і художника, настав і для нього довгоочікуваний весняний сонячний день.

Та, як буває в житті, разючі зміни мають довге відлуння, продовження в деталях і подіях, які не давали відчуття повноти свободи і щастя: Енгельгардт чекав грошей за Тарасову свободу, а грошей ...ще не було, портрет Жуковського у виконанні Брюллова теж ще не завершено. Повністю робота над портретом буде закінчена лише у 1841 році – великий художник вносив все нові й нові домальовки до нього, чекав сплати за портрет від царської родини.¹⁰ Вієльгорський з допомогою Жуковського 23 квітня влаштували розиграш незакінченого портрета в лотерею спочатку в Анічковому палаці для царської родини, бо в Зимовому палаці йшов ремонт приміщень після пожежі. Велика княгиня Марія Миколаївна дала розпорядження видати за лотерейні квитки всього 300 карбованців, дочка Марія і син Олександр – пообіцяли ще 1000 карбованців. Проте майбутній імператор через день чомусь сплатив лише 300 карбованців за портрет свого наставника, а велика княгиня – 400 карбованців асигнаціями.¹¹ Поширення лотереї в інших місцях йшло мляво. Сам Жуковський нервує: він збирався днями виїхати за кордон і хотів розплатитися з усіма боргами. Довелося заказати художнику М.Д.Бикову зробити копію з незавершеного портрета Жуковського і влаштувати лотерею в «домашньому кружку». Лише тоді вдалося назбирати необхідні 2 500 рублів.

За спогадами Аполлона Мокрицького 25 квітня 1838 р. по обіді у Брюллова зібрались Жуковський, граф Вієльгорський, прийшов і Тарас. Василь Андрійович урочисто вручив йому «бумагу», яка надавала йому свободу і громадянські права. «Приємно було бачити цю сцену».¹² Ось вона, нарешті, - «Отпускная»!

Почуття Тараса від давно очікуваної волі краще передає у своїх спогадах Сошенко. Художник працював над зображенням чотирьох євангелістів у найманій

¹⁰ Жур П. Шевченківський Петербург. С.66-68

¹¹ Тарас Шевченко. Документи та матеріали до біографії. 1814-1861. – С.13-16

¹² Спогади про Тараса Шевченка, с.61

напівпідвальній квартирі. «Я відчинив вікно, яке було урівень з тротуаром. Раптом до моєї кімнати через вікно вскакує Тарас, перевертає мого євангеліста, мало не збивши мене з ніг, кидається мені на шию і кричить: «Воля! Воля!».

- Чи не здурів ти, Тарасе?

А він все стрибає і кричить: «Воля! Воля!»

Зрозумівши, у чому річ, я вже й сам почав душити його в обіймах і цілувати. Сцена ця скінчилася тим, що ми обидва розплакались, мов діти».¹³

З того дня, писав Шевченко в «Автобіографії», я почав відвідувати класи Академії художеств і незабаром зробився одним з улюблених учнів і товаришів Брюллова.

Іван Сошенко пише, що Тарас різко змінився – в нього вселився світський біс. Завдяки Брюллову, його приймали в кращих домах столиці, вечорами, модно одягнений, з претензією на елегантність, він поспішав на всякі прийоми і бали. «Прикро мені було і боляче дивитись на його безладне життя, не притаманне нашому брату художнику, який живе заради лише одного мистецтва. «Так-то, - думав я собі, - зрозумів він свободу, що коштувала йому такої боротьби, таких страшених зусиль?» Та куди там! Шуба єнотова, «цепочки не цепочки, шали да часи, да извозчики-лихачи...». Ще й при звичаївся по-панські палити люльку.

Ну, по-перше, у художників не таке вже впорядковане і спартанське життя, судячи зі спогадів Мокрицького, його спостережень за побутом Брюллова, інших художників. Ці спогади доповнюються літературними спогадами літератора і журналіста, соредактора «Современника» Івана Панаєва, які допомагають знайти відповідь на одну із загадок біографії поета і художника.¹⁴ Справа в тім, що в деяких спогадах, зокрема Пантелеймона Куліша, Феофана Лебединцева, згадуються випадки зловживання поета вином. І справді, такі випадки мали місце й вони не будуть обійдені і в цій книзі. Для мене було загадкою – з чого і коли

¹³ Там само, с.55

¹⁴ Панаев И.И. Литературные воспоминания. – М., 1988. – С.131-132; Панаев Иван Иванович (1812-1862) – російський письменник і журналіст. З 1846 р. разом з М.Некрасовим редагував журнал «Современник» (1836-1846).

почались ті прояви слабкості, якими грішили не лише звичайні люди, а й генії, за що недоброзичливці першим прощають, а останнім дорікають?

І.Панаєв пригадував літературно-артистичні вечори у П.О.Плетньова, графа Ф.П.Толстого, де збирались і молоді художники: «Новое поколение артистов, развив [свои привычки] под влиянием Брюллова – человека с дикими и неудержимыми страстями – пустилось в эффекты, во фразы: кричало о величии артиста, о святине искусства, отпускало бородки и бороды, волосы до плеч, облакалось в эксцентрические костюмы для отличия себя от простых смертных и в довершение всего, по примеру своего учителя, разнуздывало свои страсти и пило мертво». Схоже, Тарас був зобов'язаний великому художнику не лише пристрасстю до класичного живопису...

По-друге, Сошенку не довелося бути кріпаком і, звільнившись, відчутти свободу, не пережити стільки злиденних років, щоб зрозуміти і оцінити, хай коротке прилучення до загадкового для колишнього кріпака світського життя. Душа в аурі свободи вимагала свята, прилучення до радостей життя. Молодість рідко буває розважливою, а якщо буває, то нудотною. Так що претензії Сошенка до співмешканця не зовсім справедливі. Зрозуміймо сердешного Тараса, його довгоочікуваний перехід з кріпацтва на волю, з дворових - до аристократичного Петербургу.

Така разюча переміна не могла не запаморочити голову. «Самому теперь не верится, - запишет згодом Шевченко у щоденнику, - а действительно так было. Я из грязного чердака, я, ничтожный замарашка, на крыльях перелетел в волшебные залы Академии художеств».¹⁵ Та його друг не даремно турбувався. «Не раз я заходився умовляти його, щоб він кидав розсіяне життя пустих людей й серйозно прийнявся б за живопис.

- Ей, Тарасе, схаменись! Чом ти діла не робиш? Чого тебе нечистая носить по тим гостям? Маш таку протекцію, такого учителя».

¹⁵ ПЗТ. Т.5. – С.36

Сошенко не сприймав серйозно захоплення свого приятеля поезією. Він і вдома «справою не займається: то співає, то пише собі щось, та все до мене пристає:

- А послухай, Соха, чи воно добре так буде?

Та й почне читати свою «Катерину».

- Та одчепись ти, - кажу, - з своїми віршами! Чом ти діла не робиш?».

Як художник Академії Сошенко був правий: здійснилась мрія Тараса навчатись живопису в Академії, то й займайся ним одним, адже мистецтво вимагає відданого, ревного йому служіння. Сошенку і тоді, і згодом, знайомі дорікали: «Та чи не гріх було Вам, Іване Максимовичу, давати нагінки Шевченкові за поезію? Вам слід би заохочувати його заняття в цьому напрямку, а не сварити». Але той відповідав: «А хто ж його знав, що з нього зробиться такий великий поет? А все ж таки я стою на своєму: що якби він покинув тоді свої вірші, то був би ще більшим художником».¹⁶

Мав все ж рацію самовідданий художник. Та, схоже, для Шевченка тут не існувало ділеми. Сам він писав пізніше у щоденнику: «Дивне, все ж таки, це всемогутнє покликання. Я добре знав, що живопис – моя майбутня професія, мій хліб насущний. І замість того, щоб вивчати його глибокі таємниці, та ще й під керівництвом такого вчителя, як безсмертний Брюллов, я складав вірші, за які мені ніхто гроша не заплатив, і які, врешті, позбавили мене волі, і які, незважаючи на всемогутню людську заборону, я все ж таки нишком пописую. Покликання – і нічого більше». Більше, мабуть, лише людські болі і страждання, історія багатостраждального народу, які стукали у свідомість і душу поета, кликали... І цей поклик виявиться непереборним...

¹⁶ Чалый Михайло. Життя і твори Тараса Шевченка. (Звід матеріалів до його біографії). – С.27-28

3. «Кобзарь»

Поетичний дар у Шевченка проявився так же рано, як і художній. Сам поет пов'язував появу поетичного натхнення з білими ночами в Петербурзі, малюванням в Літньому саду. «В этом саду и в то же время начал он делать этюды в стихотворном искусстве; из многочисленных попыток он впоследствии напечатал только одну балладу *Причинна*», - писав він у своїй автобіографії. Як бачимо, поет засвідчує, що балада «Причинна» є лише однією з багатьох його поетичних спроб, визнаною ним найбільш досконалою. Поетичне натхнення, мабуть, було результатом не лише захоплення неповторною красою Літнього саду, а потребою самовираження, вилити душу не в малярській копії, а в слові. ...А ще – під впливом народних пісень, яких багато знав, любив співати. А тоді – наодинці, в чужому краї, самотою...

Сміючись і голосно розмовляючи йшли перехожі алеями Літнього саду – молоді, добре вдягнені, а він... – сирота.

*Нема кому в світі порадоньки дати,
Нема з ким прокляту журбу поділить,
Ніхто не пригорне, як рідная мати,
Ніхто не питає: «Що в тебе болить?»...¹⁷*

Ніякого романтизму чи класицизму! Лише про те, чим боліла душа. Романтичні мотиви тоді звучать в поезії, коли душа співає, захоплено сприймає навколишнє життя, оточення. Шумить і зелена діброва, та що з того, що вона зелена в чужому краю!...

Згадувалась Україна, широкий Дніпро, народжувалися слова і строфи, які складуть баладу «Причинна»:

*Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма. ...*

Тепер це – народна пісня. А тоді, коли Тарасу йшов двадцять третій рік, в холодній чужині слова її породжувалися спогадами про рідну Батьківщину з її

¹⁷ ПЗТ. Т.1. – С.405

зажуреними піснями. *А там – русалка – може вийшла / Матері шукати, / А може, жде козаченька, / Щоб залоскотати. ...*

Тема русалки можливо була нав'язана Шевченку тільки-но опублікованою «Русалкою» Олександра Пушкіна в «Современнике», томі VI, який вийшов вже після трагічної загибелі російського поета. ... У Пушкіна – князь покинув дочку мельника, оженився на рівні, а вона кинулась у Дніпро й утопилася, стала старшою русалкою. У Шевченка дівчина покохала козаченька, та не діждала того з походу, скільки не виглядала. Вночі на березі Дніпра її залоскотали русалки.

*Довго, довго дивовались
На її уроду...
Треті півні: кукуріку! –
Шелеснули в воду.*

У Пушкіна -

*Поздно. Роци потемнели,
Холодеет глубина,
Петухи в селе пропели,
Закатилася луна¹⁸*

...Як і в інших поетів, у Шевченка властива баладі фантастика спирається на народну міфологію, демонологію. Та головне джерело поетичної творчості молодого Тараса – фольклор, пам'ять про народні перекази, пісні, уява поета, думки, що бентежать серце, спогади, що ятрять душу...

*Така її доля... О Боже мій милий!
За що ж ти караєш її, молоду?
За те, що так щиро вона полюбили
Козацькій очі?... Прости сироту!*

Читаєш «Причинну» і вражаєшся – яка народність мови, пісенність мелодики балади, яка романтична образність, яка майстерність в техніці віршування! І це – в перших поетичних спробах, які не потребували переробки. Так було з «Причинною» і «Думками» - поет не змінював їх тексту, готуючи до друку і в 50-х, 1860-му році. Дивуєшся божому дару юнака-поета! Ось і його одноліток – Михайло Лермонтов у своїх перших віршах, написаних взагалі у 14 років, наче навчений довгим досвідом чоловіки, знаток жіноцтва, писав «Заблуждение Купидона»:

Однажды женщины Эроса отодрали...

.....

¹⁸ Пушкин А.С. Сочинения. В 3-х т. Т.2. – М., 1957. – С.431.

*С тех пор-то женщина любви не знает!..
И точно как рабов считает нас она...
Так в наказаниях всегда почти бывает:
Которые смирей, на тех падет вина!..¹⁹*

Поети – від Бога. Без природної обдарованості, поетичного і художнього хисту ніяке наслідування поетів і художників не народить Слова такої духовної сили...

На початку 1837 року сталася страшна подія не лише для Жуковського та літературної столиці. 27 січня на дуелі було смертельно поранено його друга – Олександра Сергійовича Пушкіна. В трагічний лютневий день Петербург прощався з цим класиком російської поезії. Плакав і Тарас...

Столицею ширився у списках вірш молодого Михайла Лермонтова «Смерть Поета», де бриніли від гніву слова:

*А вы, надменные потомки
Известной подлостью прославленных отцов,
Пятою рабскою поправшие обломки
Игрою счастья обиженных родов!
Вы, жадною толпой стоящие у трона,
Свободы, Гения и Славы палачи!
Таитесь вы под сению закона,
Пред вами суд и правда – всё молчи!..
Но есть и Божий суд, наперсники разврата! [...]*

Цей одноліток Тараса сміливо кинув звинувачення білятронним катам – справжнім вбивцям великого російського поета, висловивши скорботу передової Росії. Чи не тому Лермонтовська поезія стане улюбленою для Шевченка і надихне його на нові викриття самодержавного царя і його родини? Розправа з українським поетом і художником буде ще більш жорстокішою, ніж над опальним молодим дворянським поетом...

Про те, що Шевченко в той час був вже знаним автором кількох поезій, писав у своїх спогадах редактор журналу «Современник» Іван Панаєв: «Я первый раз увидел Шевченко двадцать четыре года назад тому (в 1837 году) на вечере у Гребенки. В это время дело шло о выкупе поэта ... Шевченко было двадцать три года; жизнь кипела в нем, мысль о близкой свободе и надежда на лучшее будущее

¹⁹ Лермонтов М.Ю. Собр. соч. В 4-х т. Изд. 2-е, испр. и доп. – Т.1. Стихотворения 1828-1841. - Л., 1979. –

оживляли его. Он написал тогда уже несколько стихотворений [...], но эти стихотворения, кажется, не вошли в его «Кобзарь».

Малороссийские друзья его уже и тогда отзывались об нем с увлечением и говорили, что Шевченко обещает обнаружить гениальный поэтический талант...».²⁰

... Ще наприкінці 1838 р. Шевченко передав свою баладу «Причинна», а також частину поеми «Тарасова ніч» разом з кількома іншими віршами Євгену Гребінці для публікації в альманасі «Ластівка». Проте видання альманаху затяглося, його випередив першодрук «Кобзаря».

Його підготовка була пов'язана з роботою Шевченка над портретами. У спогадах бувшого випускника Ніжинської гімназії вищих наук Петра Мартоса, який став згодом і видавцем у Петербурзі, є спогади про видання «Кобзаря».²¹ «Шевченка я знав близько. Я познайомився з ним наприкінці 1839 року в Петербурзі, у милого, доброго земляка Є.П.Гребінки, котрий рекомендував мені його як талановитого учня К.П.Брюллова... Я просив Шевченка намалювати мій портрет аквареллю, і для цього мені треба було їздити до нього. ...

Одного разу, закінчивши сеанс, я підняв з полу кусок списаного олівцем паперу і ледве міг розібрати чотири рядки:

*Червоною гадюкою
Несе Альта вісти,
Щоб летіли крюки з поля
Ляшків-панків їсти.*

Це були рядки з поеми «Тарасова ніч». Мартос зацікавився:

- Що се таке, Тарасе Григоровичу? – спитав я господаря.
- Та се, добродію, не вам кажучи, як іноді нападуть злидні, то я пачкаю папірець, - відповідав він.
- Так що ж? Се ваше сочиненіє?
- Еге ж.
- А багато у вас такого?
- Та є чималенько.

²⁰ Панаев И.И. Литературные воспоминания. – М., 1988. – С.132-133; Панаев Иван Иванович (1812-1862) – російський письменник і журналіст. З 1846 р. разом з М.Некрасовим редагував журнал «Современник» (1836-1846).

²¹ Мартос П.І. Епізоди з життя Шевченка // Спогади про Тараса Шевченка. – С.69-72.

- А де ж воно?
- Та отам під ліжком у коробці.
- А покажіть.

Художник витяг з-під кроваті лубочну скриню, наповнену паперами в шматках, і подав мені. Я сів на кроваті і почав розбирати їх, але ніяк не міг привести до ладу.

- Дайте мені оці бумажки додому – я їх прочитаю.
- Цур йому, добродію! Воно не варто праці.
- Ні, варто – тут є щось дуже добре.
- Йо? Чи ви не смієтеся із мене?
- Та кажу ж. ні.

- Сількося, візьміть, коли хочете, тільки, будьте ласкаві, нікому не показуйте й не говоріть.

- Та добре ж, добре!».

Довелось Мартосу звертатись за допомогою до досвідченого в справах з рукописами Гребінки. Разом з автором, вони все ж розібрали рукописи, розклали по сторінках його ранні твори. Мартос запропонував видати їх окремим виданням. Його назву підказали рядки з поеми «Тарасова ніч» - *...Грає кобзар, виспівує, / Вимовля словами...*

Мартос стверджує, що Шевченко не хотів друкувати свої твори:

- «Ой ні, добродію! Не хочу, не хочу, далєбі, що не хочу! Щоб іще побили! Цур йому!»

Отже, поет щиро висловив свій сумнів щодо видання своїх поезій, все ще вважаючи їх недосконалими, невідповідними справжньому мистецькому рівню.

Мартосу, як він пише, довелось докласти багато зусиль, щоб умовити поета. Схоже, справді так і було, проте, очевидно, Шевченко вірив оцінці своїх поезій не Мартоса, а Гребінки. Саме він, а не Мартос, 7 березня 1840 року представив до Петербурзького цензурного комітету рукопис збірника віршів Шевченка на 20 сторінках.²² Він мав назву «Кобзарь, малороссийские песни и стихотворения».

²² Воспоминания о Тарасе Шевченко, с.481

... Поет стає знаним як автор «Кобзаря». У щоденнику Миколи Маркевича є запис: «У мене Штернберг, Струговщиков і Шевченко, автор «Кобзаря».²³ Через тиждень Маркевич відзначав свій день народження і скорий відїзд до України. Урочиста вечеря відбулася в готелі «Париж», було з півсотні гостей. Судячи із складу зібрання, скоріше за все Шевченко з Штернбергом просто загубились у вельможному товаристві. Тут були присутні український поміщик Григорій Тарновський, його небіж Ракович - чиновник Державної ради, граф Дмитро Шереметьєв – гофмейстер царського двору; віце-президент Академії граф Ф.П.Толстой, князь, поет і композитор Сергій Голіцин, критик, літературознавець, професор Петербурзького університету Олександр Нікітенко. ...

Тарас подарував імениннику свого вірша – «Н.Маркевичу», в якому передав свої тодішні почуття: Звертається до нього «Бандуристе, орле сизий», завидує йому, що тепер летить в Україну, де його виглядають.

*Полетів би за тобою,
Та хто привітає?
Я й тут чужий, одинокий,
І на Україні
Я сирота, мій голубе,
Як і на чужині.*

Микола Андрійович добре зрозумів поета і серед гамірного залу вони мовчки обнялися і прослізились... Шевченко подарував йому з автографом примірник «Кобзаря».

Ось таке досить строкате і блискуче зібрання збиралось тоді в літературних салонах столиці. Літературні і театральні новини, світські анекдоти і плітки – все, чим жив аристократичний Петербург вочевидь сприймалось Шевченком відсторонено, без захоплення. Але ж які колоритні фігури, характери, які різні естетичні смаки, літературні уподобання – цікаві для художника і поета!..

Перші рецензії на появу «Кобзаря» з'являються оперативно, в перші місяці після появи збірки...

²³ Жур П. Труды і дні Кобзаря, с. 64